

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

ЛИТВИЩЕНКА Олександра Володимировича

«УНІВЕРСАЛІЗМ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ О. І. НАЗАРЕНКА:

ЦІННІСНО-СМИСЛОВИЙ ПІДХІД»,

представленого на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Ім'я видатного українського музиканта *Олександра Івановича Назаренка* є відомим в Україні та далеко за її межами. Він належить до «золотого покоління» харківської баянно-акордеонової школи – найстарішої в Україні. Багатогранно обдарована творча постать, енциклопедист у сфері музичного мистецтва, композитор-виконавець, диригент, засновник і художній керівник (1993–2022) оркестру баяністів і акордеоністів Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (далі – ХНУМ імені І.П. Котляревського); громадський діяч, просвітник, учасник численних теле- та радіопередач, присвячених народно-інструментальній культурі України; заслужений діяч мистецтв України, экс-декан університетського оркестрового факультету (1992–2006), экс-завідувач кафедри оркестрових духових інструментів та оперно-симфонічного диригування (2019–2021), экс-професор кафедри народних інструментів України – не дивно, що саме ця особистість постає центром уваги дослідників, передусім – небайдужих харків'ян. Серед них – О. Кононова, А. Стрілець, С. Пташенко, а також М. Плющенко (який, до речі, написав дисертацію у науковому класі автора пропонованої рецензії), а також молодий перспективний музикант – концертуючий баяніст-виконавець, випускник класу баяна О. Назаренка, науковець (за класом доктора мистецтвознавства, професора О. Александрової) – *Олександр Литвищенко*.

Незважаючи на низку існуючих в українському музикознавстві праць, присвячених вивченню окремих аспектів творчості українського майстра, О. Литвищенко як талановитий учень та послідовник настанов свого видатного Вчителя, знаходить і системно розбудовує власний *дискурс дослідження*

мистецького портфолію О. Назаренка, фокусуючи перший у назві дисертації – *«Універсалізм творчої особистості О.І. Назаренка: ціннісно-смысловий підхід»*. На погляд рецензента, саме такий ракурс є влучно обраним дисертантом як системний, панорамний, інтегрований, з одного боку, і, водночас, диференційований, конкретизований по окремих магістральних сферах творчої діяльності харківського митця, а тому «здатний» сягнути усіх його творчо-особистісних характеристик, визначених у дослідженні як «універсальних».

У зв'язку із цим, дисертант висвітлює 5 основних напрямів творчості О. Назаренка, серед яких розглядає баянно-виконавську, композиторську, концертмейстерську, диригентську та педагогічну діяльність музиканта.

Отже зрозумілою та досить логічною видається запропонована структура дисертаційного дослідження, що послідовно репрезентує читачеві окреслені вище творчі грані або «життєві теми» (с. 75 дисертації) О. Назаренка. Тут доречним було б в якості поради молодому науковцю запропонувати саме виокремити підрозділ, центровано присвячений викладацькій справі музиканта. Адже різноманітні відомості щодо його педагогічних принципів дещо розосереджені протягом усіх трьох дисертаційних розділів, що, з одного боку, наче є зрозумілим з огляду на наскрізну викладацьку складову в усіх сферах діяльності митця, а з іншого – не сприяє отриманню системних вражень від цієї надважливої для О. Назаренка сфери, що сягає 55 років життя.

Необхідним рецензент також вважає розширення уявлень про «універсалізм» творчої особистості харківського майстра у галуззі його навчально-методичних, а також монографічних праць, зокрема, про В. Подгорного (нарис із серії «Творчі портрети українських композиторів», присвяченого своєму Вчителю, у співавторстві з О. Коновою), що потребують окремого висвітлення та конкретизації.

Хотілося б запропонувати також ще один можливий тематичний вектор вивчення – це Авторські концерти О. Назаренка, які дозволяють простежити синтез буттєвого та виконавського часопросторів його композиторських опусів. Адже «бути виконаним» означає для композитора можливість «бути почутим» сучасниками. І найвищою нагородою для будь-якого досвідченого композитора,

безумовно, є панорамна презентація його творчості, що уможлиблюється саме у жанрі Авторського монографічного концерту. Авторка наданої рецензії якраз була ведучою-лекторкою одного з Авторських концертів О. Назаренка у ХНУМ імені І.П. Котляревського і пам'ятає величезний культурний резонанс від цієї значної для Слобожанщини мистецької події.

Дані окремі пропозиції, тим не менш, суттєво не впливають на цілком позитивні враження рецензента від глибини та змістовності наукової концепції, розгорнутої від Розділу 1 дисертації «Життєтворчість Олександра Назаренка: історіографія та методи дослідження», Розділу 2. «Ціннісно-сміслові складові творчої індивідуальності Олександра Назаренка» до Розділу 3 «Композиторський доробок О. Назаренка у сучасному виконавському вимірі».

Привертає, зокрема, увагу «внутрішня форма» та динаміка наданого молодим науковцем дискурсу. Фокусним у концепції першого розділу стає формулювання «життєтворчість», а не більш традиційне «життя та творчість», адже професійна діяльність О. Назаренка є зразковим втіленням принципу «життя у творчості» / «життя=творчість», «творчість=життя». Звідси логічним постає зміст підрозділів першого розділу, який розкрито в аспекті *універсалізму* особистості та творчої діяльності О. Назаренка, знайдення відповідної методології дослідження, а також розгляду творчих здобутків українського майстра в контексті досягнень харківської баянної школи, визнання особистісного внеску музиканта як одного з її сучасних корифеїв.

Слушним продовженням особистісної «тональності», експонованої у першому розділі дисертації, постає розділ другий, розгорнутий у площині ціннісно-сміслового підходу до вивчення як індивідуальності О. Назаренка-митця – його художніх уподобань, смаку, особливостей музичного мислення, наявних інтуїції, емотивності, витонченої музикальності (тощо), так і власне *життєтворчості* – дії в ній певних сенсо-мотиваційних чинників, професійного становлення та зростання на шляху до вершин майстерності, композиторські «пошуки самого себе» (як зазначає дисертант на с. 75), наслідування та оновлення традицій та інші. Цей дискурс поглиблений наданими у дослідженні унікальними відомостями про біографію майстра, напрями його масштабної

різнобічної, а тому дійсно універсальної діяльності, її високу оцінку видатними музикантами – сучасниками О. Назаренка. Саме крізь призму названих аспектів дисертантом визначаються риси авторського виконавсько-композиторського синтезованого стилю.

Занурюючись у цікаві факти біографії непересічної постаті О. Назаренка, доречною видається рекомендація рецензента щодо надання посилань у виносках до дисертаційного тексту на *інтерв'ю*, надані українським майстром молодому науковцю. Адже у цих фрагментах роботи яскраво відчутна *авторська особистісна інтонація висловлювань* О. Назаренка, що дійсно прикрашає зміст і цінність презентованої дисертаційної праці.

Нарешті, Розділ 3 дослідження логічно продовжує дискурс попередніх двох розділів, розв'язуючи низку важливих наукових завдань роботи – це «різноаспектні роздуми про авторський стиль О. Назаренка», що дозволили дисертанту «наблизитись до розуміння його творчої майстерності, таємниць особистості, особливостей композиторського стилю, оцінити внесок митця у розвиток сучасного баянного мистецтва» (с. 174 дисертації). Окремі аналітичні нариси, надані у розділі, дають чітку уяву про досить різнобарвну панораму композиторського доробку О. Назаренка у сучасному виконавському вимірі.

У рецензента виникло кілька питань до дисертанта.

1. Під час надання періодів життєтворчості О. Назаренка Ви включаєте, цитую, до «періодизаційного творчого процесу» вплив В. Подгорного – видатного Вчителя харківського музиканта, роботу у філармонії в якості концертмейстера та соліста (формування виконавського стилю), співпрацю з харківськими композиторами та керівництво концертними студентськими бригадами (перекладення, редакції), диригентську діяльність (аранжування для оркестру) і лише останньою ланкою періодизації Ви називаєте композиторську творчість українського майстра, в контексті якої зазначаєте спочатку обробки, потім оригінальні твори і, нарешті, транскрипції (с. 5 дисертації). Чим викликаний саме такий перелік, *по-перше*, значення видів творчої діяльності митця, адже композиторство, вочевидь, пронизує кожну з наданих Вами позицій і не є останньою серед них, *по-друге* – власне, композиторських напрямів

творчості, починаючи з обробок, оригінальних опусів і закінчуючи транскрипціями? Чи відомі Вам факти впливу співпраці між знаними композиторами Харкова і О. Назаренком безпосередньо на його композиторську творчість, а не лише на створення перекладень і редакцій?

2. Чи могли би Ви прокоментувати логіку послідовності наданих Вами у розділі «Анотація» ключових слів, де на початку виокремлено представлені стилі авторський, виконавський, композиторський (хоча і другий, і третій – стають виразом авторської індивідуальності художника), а такі важливі аспекти Вашої дисертаційної концепції як *універсалізм творчої особистості, харківська баянна школа, ціннісно-смісловий підхід* – надані Вами наприкінці?

В цілому, ступінь актуальності обраної теми, наукової обґрунтованості теоретичних положень, висновків, визначених у дисертації, а також їхні новизна свідчать про високий професійний рівень автора. Анотація змістовно і, водночас, сконцентровано передає основні положення роботи. Наукові результати дослідження висвітлені у чотирьох наукових публікаціях і одних наукових тезах, відповідають вимогам МОН України. В роботі не виявлені порушення академічної доброчесності.

Отже, резюмуючи все вищесказане, можна із впевненістю констатувати, що наукова праця «*Універсалізм творчої особистості О.І. Назаренка: ціннісно-смісловий підхід*», цілком відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, а її автор *Олександр Володимирович Литвищенко* заслуговує на успішне отримання відповідного наукового ступеня.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії музики
Харківського національного університету
мистецтв імені І. П. Котляревського

БОРИСЕНКО М.Ю.